

А. Пермінова
(Київ)

КОМПЛЕМЕНТАРНА ДИВЕРГЕНТНІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ РІШЕНЬ

Досліджується проблема комплементарної дивергентності перекладацьких рішень на матеріалі українських та російських перекладів творів американських бітників. У результаті зворотного зіставного аналізу було виявлено випадки комплементарної дивергентності, встановлено причини, що призвели до їхнього виникнення, а також змодельовано траєкторії перекладацького поступу.

Ключові слова: комплементарна дивергентність, перекладацькі рішення, зворотний зіставний аналіз, множинність, значення, смисл.

Исследуется проблема комплементарной дивергентности переводческих решений на материале украинских и русских переводов произведений американских битников. В результате обратного сопоставительного анализа были обнаружены случаи комплементарной дивергентности, установлены причины, которые привели к их возникновению, а также смоделированы траектории действий переводчиков.

Ключевые слова: комплементарная дивергентность, переводческие решения, обратный сопоставительный анализ, множественность, значение, смысл.

The article deals with the issue of complementary divergence of translators' decisions. The reverse comparative analysis of Ukrainian and Russian translations of the works by the Beat Generation of American poets allowed for the tracking of complementary divergence, assisting in discovering its cause as well as in construing the path of translators' movements.

Keywords: complementary divergence, translators' decisions, reverse comparative analysis, plurality, meaning, sense.

Однією із визначальних характеристик поетичного дискурсу є висока значеннєво-сміслова концентрація текстового простору, складові якого наділені потужним потенціалом до множинної інтерпретації. Складність, а інколи і неможливість цілісного відтворення джерельної стереоскопічності змушує перекладачів жертвувати її частиною і зберігати те, що видається релевантним з огляду на обраний ракурс реконтекстуалізації. Через це множинні метадискурсні версії одного оригіналу можуть виявляти оптимальну вірність йому і при цьому суттєво відрізнятися одна від одної на окремих симетричних сегментах текстового простору, тобто бути «комплементарно дивергентними».

Пропонована розвідка усотує здобутки зарубіжних та вітчизняних вчених у напрямках семіотичного (Дж.Каллер, Л.Коломієць, М.Ріффаттер, С.Фіш та ін.), прагматичного (М.Бейкер, Г.Вермеєр, Дж.Мандей, А.Лефевєр, Ю.Найда, А. Нойберт, К.Райс, Ч.Табер, Б.Хатім) та соціологічного (М.Бейкер, С.Берман, Г.Співак, Г. Бхабха, Л.Венуті, М.Вуд, Т.Ніран'яна, М.Тимочко) підходів до вивчення одного із актуальних питань сучасного перекладознавства – метадискурсної варіативності. Варіативність перекладацьких рішень спричинена здатністю слова до множинної різночасової та різномовної реконтекстуалізації [4, с. 320].

Дослідження націлене на виявлення проявів, з'ясування причин, а також встановлення наслідків комплементарної дивергентності перекладацьких рішень. Окремим завданням цієї студії є спроба моделювання ходу метадискурсної діяльності перекладачів, що призвела до певного способу оприявлення авторського задуму. Матеріалом для здійснення цієї розвідки послужили множинні українські та російські переклади творів американських бітників. Ключовим методом реалізації поставленої мети є комплексний перекладознавчий аналіз, що розгортається у зворотному (стосовно традиційного) напрямку – від множинних перекладів до оригіналу. Структурний аналіз комплементарно-дивергентних значеннєво-сміслових єдностей здійснювався із урахуванням семантичних, аксіологічних та прагматичних параметрів «лексичних кванторів» (термін, уведений у науковий обіг В.Д.Бяликом [3]).

У центрі нашого наукового зацікавлення наразі перебувають значеннєво-сміслові єдності симетричних фрагментів цільових текстів, що на етапі зіставлення між собою потрапили у зону нульового лексико-семантичного накладання, однак кожна у різний спосіб демонструє частковий збіг із відповідним фрагментом оригіналу.

Проілюструємо вищезазначене, розглянувши варіанти російського та українського перекладів уривку із вірша Лоренса Ферлінгетті «Sometimes during eternity» – «Буває під час вічності» – «Иногда в бесконечности» – бітницької екстраполяції біблійного оповіді про розп'яття Христа. Читаємо у перекладі Ю. Андруховича: «*Висить Собі і висить // на Своему Дереві // з виглядом справді недоПетраним*» [1, с. 43]. Російська версія авторства М. Гуніна:

«Он ведь повешен на нем // на своем Дереве // кажется опустошенным» [2, с. 199]. Підкреслені лексико-семантичні одиниці потрапили у зону нульового накладання зіставлюваних цільових текстів і є виявами їхнього як смислового, так і формального незбігу. Однак, поперемінно порівнюючи наведені фрагменти із оригіналом («*Him just hang there // on His Tree // Looking real Peteredout*» [2, p.199]) встановлюємо, що кожний із них перебуває у відношеннях часткового накладання із першоджерелом. М. Гунін добирає один із прямих відповідників до американізму «*peredout*», у значеннєво-смислового полі якого домінують позицію займають семантичні квантори «*виснаження*», «*спустошення*», але при цьому нехтує можливістю створення графічної відповідності з оригіналом, де зазначена одиниця написана з великої літери. Натомість, Ю. Андрухович вбачає у авторській орфографії маркер словогри і вдається до семантично-модульованого віддаленого відповідника, синтагматичну цілісність якого він розриває великою літерою у медіальній позиції «*недоПетраний*», увиразнюючи контекстуально доречний алюзивний зв'язок із іменем одного із дванадцяти апостолів Ісуса Христа – Петром.

Різні ракурси варіативного розпрозорення семантично-поліморфних джерельних одиниць нерідко породжують перлюкутивні ефекти, які різняться настільки, що призводять до створення в уяві читачів абсолютно протилежних синергетичних образів автора. Так, якщо герой Грегорі Корсо у вірші «I am 25» /«Мені двадцять п'ять» змальовується російським перекладачем І. Кормільцевим як такий, що з повагою та захопленням ставиться до старших поетів, які надихали його на творчість і чия справа він продовжуватиме («*Я бы их успокоил, конечно // Сказал бы: Я ваш друг // я это выно моложе, со мной // вы снова*» [2, с. 225]), то у версії Ю. Андруховича це егоцентричний, самовпевнений, зухвалий антигерой, який, хоч і по-доброму, але глузує зі «старих поетів»: «*О я заткал би старых поетов // сказавши я ваш дружан // все чим вы колись были вы, в мени// побудеться снова*» [1, с. 174]. Причина такої прагматичної дивергентності криється у необхідності добору перекладачами з ресурсу цільових мов або не менш семантично-насиченого відповідника англійському виразу «*to quiet somebody*» («*I would quiet the old men say to them: - I am your friend // what you once were thyme you'll be again*» [2, p. 225]), що може означати як «*заспокоїти когось*», так і «*примусити замовкнути*», або ж такого, у якому зазначена значеннєво-смислова єдність перестратифікується за рахунок виведення у ядрову позицію одного із кванторів та редукування іншого. Можемо припустити, що на вибір, здійснений російським перекладачем уплинуло його особисте шанобливе ставлення до великих поетів, тоді як Ю. Андрухович вирішує залишатися вірним самому Грегорі Корсо, глузливому бунтівникові проти канонів.

Поліваріантність метадискурсних рішень виразно простежується тоді, коли перекладачем доводиться визначитися зі способом відтворення промовистих імен. Нерідко те, що один тлумач обирає за домінують, редукується у версії іншого тлумача, через що сегмент оригіналу, що став об'єктом різноракурсної рекреації потрапляє у зону нульового накладання цільових текстів. Так, наприклад, уривки російського та українського перекладів вірша Грегорі Корсо «*Birth place revisited*» / «Відвідини малої Батьківщини»/ «Вірнувся я додому» демонструють повний значеннєво-смисловий незбіг у сегменті «*Мерзота Ерс*» – «*кто-то из грязноухих*». Переклад Ю. Сорокіна: «*поднимаюсь на второй этаж // кто-то из грязноухих // норюит метнуть в меня нож*» [2, с. 223]. Переклад Ю. Андруховича: «*Я піднімаюся сходами на один марш; Мерзота Ерс// наставляє на мене ножа*» [1, с. 174]. Попри встановлену дивергентність кожний із запропонованих варіантів потрапляє у зону часткового накладання при зіставленні з оригіналом: «*I walk up the first flight; Dirty Ears // aims a knife at me*» [2, p. 223]. Очевидно російський перекладач не вбачає у підкресленому виразі власну назву – імені одного із мешканців будинку, у якому народився герой Грегорі Корсо. Український перекладач, навпаки, вдається до часткової редукації значеннєво-смислового наповнення аналізованої одиниці першотвору, інтерпретуючи її другий компонент як прізвище, яке транслітерує. Таким чином обидва порівнюваних варіанти демонструють метонімічність процесу метадискурсотворення.

Ми вважаємо, що метонімічність є однією із ключових моделей реструктурування джерельних значеннєво-смислових єдності при генеруванні вторинного метапоетичного дискурсу. В її основі лежить заміна параметрів кількості та якості, що нерідко є соціокультурно детермінованою. Так, наприклад, добре відомо, що «житлове питання» було одним із нагальних для вихідців із колоніального простору. Отож цікавим видається аналіз перекладацьких рішень щодо відтворення фрагментів поеми «Плач», де описується помешкання, у яких перебували, за Алленом Гінзбергом, «найкращі люди мого покоління». Читаємо репрезентативний у ракурсі нашої студії уривок українського та російського цільових

текстів, за якими слідуватиме оригінал: (переклад Ю. Андруховича): «*ті що в нужді і лахмітті пустооко й піднесено курили зависнувши в надприродній темряві своїх найдешевших квартир...*» [1, с. 94]; (переклад І. Кормільцева): «*как нищие, оборванные, обдолбанные, с пустыми глазами сидели и курили в сверхъестественном мраке на квартирах без отопления...*» [2, с. 11]; (переклад Д. Борисова): «*в нищете и лохмотьях с пустыми глазами обдолбанных сидячих куря в сверхъестественной тьме квартир без горячей воды*» [2, с. 667]; «*who poverty and tatter sand hollow-eyed and highs at upsmoking in the supernatural darkness of cold-water flats*» [2, р. 11]. Підкреслений вираз, яким закінчується кожний із наведених уривків перекладів потрапив у зону нульового накладання. Кожний із варіантів перекладу тією чи іншою мірою відтворює джерельну значеннєво-сміслову єдність. Ю. Андрухович вдається до модуляції в межах соціокультурного розпрозорення джерельного змісту, адже зекономити на житлі герої поеми могли, якщо винаймали помешкання з мінімальними зручностями. Натомість, вибір російських перекладачів узгоджується із реаліями недалекого минулого приймаючого соціокультурного середовища.

Отже, апріорна семантико-прагматична варіативність джерельних одиниць, спричинена їхньою семантичною поліморфністю, а також відкритістю вихідного контексту до одночасного оприявлення такої стереоскопічності призводить до апостеріорної варіативності у перекладі і, як наслідок, комплементарно дивергентних перекладацьких рішень. Відхиляючись від першотвору на відстань редукованих, або, навпаки, прирощених семантичних кванторів, дивергентні перекладацькі рішення взаємодоповнюють один одного власною іншністю, а у їхній комплементарності вимальовується джерельна синергетика. Нерідко наслідком такого реструктурування оригіналу у перекладі є соціокультурна-конвертація, як спосіб наближення першотвору до приймаючого середовища.

У подальших дослідженнях перспективним вважаємо вивчення проблеми хибнотлумачень, як вищого ступеня метадискурсної дивергентності.

Список літератури

1. Андрухович Ю. День смерті Пані День: Американська поезія 1950-60-х років у перекладах Юрія Андруховича / Ю. Андрухович. – Харків : Фоліо, 2007. – 207с.
2. Антологія поезії битників : (Пер. с англ./ Сост. Г. Андреева). – М. : Ультра. Культура, 2004. – 784 с.
3. Бялик В.Д. Лексичний квантор в англомовному публіцистичному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / В.Д.Бялик. – Київ, 2013. – 34с.
4. Derrida J. Margins of Philosophy/ J.Derrida / Translated with an Introduction and Additional Notes, by Alan Bass. – Chicago : The University of Chicago Press, 1982. – 330 p.

О. Пожарицька
(Одеса)

АМЕРИКАНСЬКИЙ КОВБОЙ: ПОРТРЕТИЗАЦІЯ НА ОПОЗИЦІЙНИХ ОПОВІДНИХ РІВНЯХ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Стаття спрямована на виявлення головних лінгвальних інструментів створення позитивного образу американського ковбоя на різних рівнях тексту, а саме в авторському нарративі та художньому діалозі. Розглядаються провідні частини мови, представлені у художньому портреті головних героїв, наданому авторами, та структурно-синтаксичні характеристики їхнього персонажного мовлення. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що хороші та погані ковбої утілюють авторські концепти позитивності та негативності у творі. Останні маніфестуються, головним чином, на рівні синтаксичної організації персонажного мовлення, у той час як зовнішність героїв, надана в авторському художньому портреті, не має великого практичного значення.

Ключові слова: *хороший / поганий ковбой, авторський нарратив, художній діалог, портрет, мовленнєвий портрет, частина мови, речення.*

Статья направлена на выявление основных лингвальных инструментов создания позитивного образа американского ковбоя на разных уровнях текста, а именно в авторском нарративе и художественном диалоге. Рассматриваются ведущие части речи, представленные в художественном портрете главных героев, предоставленном авторами, и структурно-синтаксические характеристики их персонажной речи. Проведенный анализ позволяет сделать вывод о том, что хорошие и плохие